

CÂTEVA CONSIDERAȚII ISTORICE ȘI ARTISTICE PRIVIND SCHITUL VALEA NEAGRĂ

Lelia Pavel

Într-o zonă pitorească, la fel ca multe altele din Vrancea, pe un platou din mijlocul pădurii de brazi a culmii Munțișoarele, pe valea cu același nume, se află schitul Valea Neagră.

Drumul forestier ce pleacă din satul Herăstrău, „mai precis din dreptul cantonului silvic la ieșirea din satul Podul Șchiopului, după vărsarea pârăului Valea Neagră în Năruja”¹, urcă pîntenul muntelui spre schit.

Schitul Valea Neagră a fost cunoscut încă de la înființarea sa sub numele de Schitul Vrancea (pe unele hărți vechi fiind înregistrat ca Vrânceanului),² nume dat de călugării întemeietori ce veneau din afara Vrancei, de la Poiana Mărului.

În veacul al XVIII-lea, pe Valea Râmnicului, la Poiana Mărului se constituise un puternic centru de cultură religioasă și monahală întemeiat de către călugărul și apoi starețul Vasile. Mai târziu, la schitul din Poiana Mărului și-a făcut ucenicia isihastă Paisie Velicicovschi, cel care a tălmăcit scrierile filocalice în limba slavonă „sapt care a produs

---

¹ E. Giurgea, Vrancea . Ghid turistic al județului, Editura Sport - Turism, București, 1997, p.116

² I. Conea, Vrancea. Geografie istorică, toponimie și terminologie geografică, Editura Academiei, București, 1993, p.51

*reînnoirea monahismului*³, atrăgându-i astfel numele de reformator și organizator al vieții mănăstirești. Schitul de la Poiana Mărului devenise în veacul al XVIII-lea un puternic centru cărturăresc, aici traducându-se scrieri religioase în limba română, mărturie stând manuscrisele copiate de călugării mănăstirii, care, la rândul lui, va influența viața religioasă din mănăstirile aflate în vecinătatea acestuia ca cea de la Dălhăuți sau chiar populația din alte zone, cum ar fi Vrancea propriu-zisă. Pentru vrânceni, schitul Poiana Mărului devenise un centru spiritual, ei trecând munții pe drumul ce lega satul Nereju de schitul mai sus pomenit, într-un adevărat pelerinaj căruia îi stă mărturie „*condica de pomelnice în care mai bine de o sută sunt vrâncene*”⁴

Sub influența benefică a călugărilor și în special a starețului Vasile, vrâncenii și-au înalțat propriile lor lăcașuri de rugăciune: schitul Valea Neagră și schitul Lepșa.

Că între călugării de la Poiana Mărului și vrânceni au fost strânse legături o dovedesc mărturiile scrise, cum ar fi chiar zăpisiul preotului Maței, datat 1757, în care la semnături apare ca martor și numele călugărului Ioanichie monah, de origine rusă.

De asemenea, la Valea Neagră a existat un manuscris tradus în slavonă, înfățișând învățăturile sfântului Vasile (sec.al XVIII-lea) pe care și-au înscris numele doi călugări de la schitul vecin „*Jordache diac frate cu Daniil de la Poiana Mărului de la starețul Vasile*”⁵. Toate acestea ne îndreptătesc să credem că, la începuturile schitului vrâncian, au slujit călugări trimiși de la Poiana Mărului.

Schitul Valea Neagră a fost ctitorit de părintele Maței din satul Spinești, care l-a construit în anul 1755. Un zăpisi ce poartă data 1765

³ D. Stăniloae, **Momente din vechea spiritualitate a ținutului buzoian**, în „Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților”, Buzău, 1985, vol.I, p.345

⁴ A. Sava, **Contribuții la istoria bisericii vrâncene**, în „Milcovia. Revistă regională de studii”, Anul II, Focșani, 1931, vol.I, p.24

⁵ **Ibidem**, p.28

(1757) aprilie 28, consemnează că „...eu preot Mașteiu ot Spinești dat-am adevărat zapis meu la mâna Gavriileștilor anume Ioan i Toader Irimie i Dumitrașcu i Gavrilă Io(a)na sora lor ot Spinești precum avându și o parte de de (sic) moșia peste Vale Niagră, în Poduri, ce să chiamă parte Gavriileștilor, mi-au dat-o ca să fac un schit, care s-au și făcut cu (a)jutor lui Dumnezeu”⁶

Biserica s-a înălțat pe „pământul Gavriileștilor”, pământ ce a fost cumpărat de preotul Maștei; întrucât „cerându eu preotul Mașteiu ace moșie ca să-mi de danie dum. mi-au răspunsu că n'or pute da danie că's frați mulți..., iar ziece fâlci să ne de moșie pentru moșie”⁷

A fost acceptat acest schimb de moșii, preotul Maștei cumpărând „6 fâlci la Târdești”, iar „patru li-am cumpărat cu 4 lei... car moșie iaste la Brad lui Șerban”⁸ și le-a dat familiei Gavriileștilor pentru cele 10 fâlci pe care a ridicat schitul. Actul doveditor al acestui schimb îl constituie zapisul din 28 martie 1757, prin care „Nistor Țârde, fratile mau Ursachi, fratile meu Ion dat-am adivărat zapisul nostru la mâna părintelui Mașteiu și Ivan Mărdachi ot Spinești precum și se știi că noi di nimini siliți... ci di a noastră bună voi am vândut șăsi fâlci”⁹ preotului.

Într-un înscris din 1 februarie 1846¹⁰, este amintit printre ctitori și medelnicerul Asanache Pamfil din Odobești, care ar fi donat mănăstirii odoare, icoane, moșii împreună cu tatăl acestuia, căpătând astfel numele de ctitor. Totuși, ctitorul incontestabil al schitului rămâne preotul Maștei care l-a construit, iar printr-o serie de danii i-a asigurat o proprietate funciară.

Odată întemeiat schitul, trebuia să i se creeze acestuia condițiile materiale de care aveau nevoie călugării pentru existența lor. În general,

⁶ A. Sava, *Documente putnene*, vol.I, Focșani, 1929, p.145

Idem, *Contribuții la istoricul...*, p.145

⁷ Ibidem

⁸ Ibidem, p.144

⁹ A.Sava, *Documente putnene...*, p.147

proprietatea unei mănăstiri se întemeia pe donații de moșii făcute chiar de către ctitori, dar și de alți donatori aflați între vrânceni.

Prima danie a primit-o schitul de la familia Gavriileștilor, cei care, pe lângă cele 6 fâlcii de pământ vândute preotului Maftei, au mai donat încă două fâlcii pe care să se construiască mănăstirea.

De la alții au mai fost adăugate ca proprietăți schitului două moșii în satele Clipicești și Cucuieți.

Printre donațiile făcute se înscriu și daniile de bunuri folositoare desfășurării cultului ca: icoane, odoare și cărți. Astfel, de la ctitorul său, la leat 1772, a primit „*un octoih... cu banii popii Mafteiu de la popa Constandin*”¹¹.

Toate donațiile către schit au fost însoțite de acte doveditoare, dar acestea s-au pierdut, ceea ce a dat naștere la conflicte între călugări și unii vrânceni întrucât cei de la schit nu mai aveau cu ce să-și probeze drepturile lor asupra proprietății. Un astfel de conflict l-a generat cererea nacealnicului care la 1835 cerea prin judecată de la vrânceni dealul Tojanului, venind cu un act datând din 1797, prin care se arăta, faptul că bătrânii vrânceni „*aftherosesc acestui schit un munte Tojan, din hotar în hotar*”¹² Actul s-a dovedit a fi fals, stabilindu-se că schitul nu a avut drept de stăpânire asupra muntelui Tojan, el stăpânind din proprietatea colectivă a obștei vrâncene, ca donație de la aceștia, muntele Poalele Furului. Vrâncenii vor lua mai târziu muntele amintit mai sus dându-i în schimb schitului drept folosință muntele mai apropiat - Munțișoarele¹³

Dispariția documentelor pe care le avusese în posesie schitul Valea Neagră l-a determinat pe nacealnicul schitului, Dionisie, să ceară Judecătoriei Putna, în februarie 1837, să se întocmească „*copii dipi*

¹¹ Idem, **Contribuții...**, p.29

¹² Idem, **Documente vrâncene...**, p.31

¹³ Idem, **Contribuții...**, p.30

*„Cărturia, a câțiva boeri de știința ci au asupra pierderii hrisoavelor mănăstirii pentru miluirea ci are de la foștii mai înainte domni”.*¹⁴

Bănuindu-se că documentele respective ar fi intrat în posesia Episcopiei Romanului, vechilii obștii Vrancei, Ioan sin Iconon Șerban și Ioan sin Mireș, au întocmit o petiție, în ianuarie 1845, pe care au prezentat-o Episcopiei cerând să li se înapoieze documentele.

În anul 1857 se făcea un nou demers către Episcopie prin care vrâncenii îl împuternicesc pe protosinghelul Nicanor starețul, să meargă la Roman și să ridice actele schitului, căci numai așa se putea reconstitui domeniul mănăstirii.¹⁵, ceea ce n-a fost posibil întrucât Episcopia a anunțat că documentele nu se aflau în arhiva acesteia.

Unul din principiile care au guvernat întreaga viață economică și socială a Vrancei a fost cel al administrației autonome care s-a aplicat și în cazul schiturilor vrâncene. Acestea erau întreținute de obștea vrânceană prin Sfatul Vrancei care avea dreptul de patronat și de ctitorie, alegea epitropii mănăstirii sau putea să numească sau să revoce pe necealnicul acesteia.

În anul 1842, Statul a preluat asupra sa prin înființarea „Departamentului averilor bisericești”, administrarea averilor mănăstirilor pământene¹⁶, ceea ce a nemulțumit obștea Vrancei. Vrâncenii și-au ales vechilii lor care, în 1845, s-au adresat printr-o jalbă domnitorului cerând ca aceste schituri (inclusiv cel de la Lepșa) să rămână „*neatârinate veniturile lor de Departamentul averilor bisericești precum au fost și supt domnie altor domni*”.¹⁷

Chiar Episcopia Romanului se adresa la 8 februarie 1853, Departamentului în speță arătând că schiturile vrâncene, deși sunt în diocesa Episcopiei, ea nu are „*nici o administrație asupra lui fiindu*

---

¹⁴ Ibidem, p.29

¹⁵ Ibidem

¹⁶ Ibidem, p.29

¹⁷ Ibidem, p.32 - 33

răzășescu, în Vrancea, și în născuții de la Rândușescu acolo urmează după vrea rășșii.

Administrația rășșă s-a menținut multă vreme, astfel încât și reparațiile ce se făceau erau raportate la toate, așa cum a întâmpat în 1842, când s-a înlocuit acoperșul de lemn de la biserica Neagră cu învelitorul din tablă și se înălțau zidurile și se înălțau zidurile.

Schitul are în componența sa două hramuri: hramul „Adormirea Maicii Domnului” și hramul „Sfântul Ieronic”. În momentul de față, biserica este în stare de ruină și este în proces de restaurare. În patrimoniul momentelor de arhitectură se numără și un tip de plan navă, cu încăperile dispuse pe o axă est-vest, având altarul și pronaosul decroșate față de planul bisericii.

Construită pe un soclu puțin înălțat, edificiul s-a realizat din bârne de lemn, peretșii fiind încaștrați în partea superioară cu o serie de grinzi, unele prinse pe ărele secundare. Grinzile principale formează cununa pereților exteriori, care se prelungesc în afara pereților sub forma unei streășina, astfel construcția căpătând o notă plină de eleganță.

Absida altarului iluminată de ferestrua mențată în axul peretelui estic prezintă o ușă ce face legătura cu vestmântarul pe latura sudică. În naos se poate pătrunde prin golurile iconostasului din lemn, bogat ornat cu sculpturi aurite, capodoperă a genului, datând, ca și biserica, din veacul al XVIII-lea. Naosul de plan dreptunghiular, iluminat de cele două ferestre de pe laturile de sud și nord, se leagă de pronaos printr-un perete de scânduri în care s-a tăiat o arcadă semicirculară prin care se pătrunde în pronaos.

Intrarea principală este amplasată în golul peretelui de vest al pronaosului, în care se accede din pridvorul construit mult mai târziu decât biserica, cu scopul de a proteja intrarea.

¹⁸ Ibidem, p.34

O boltă semicilindrică, dispusă longitudinal, acoperă toate cele trei încăperi, conferind interiorului spațialitate și monumentalitate, boltă ce simbolizează cerul.

Amplasarea bisericii într-o zonă montană, mai umedă, i-a determinat pe meșterii constructori locali să acopere pereții în interior, dar mai ales în exterior cu scânduri, ce au rolul de a proteja bârnele de lemn.

Aceeași protecție asigură pereților și streășina foarte largă a acoperișului de tip șarpantă ce cuprinde întreaga clădire, având învelitoarea din șindrilă.

Biserica nu are decorații în interior tocmai pentru a pune în valoare măreția catapetesmei, o adevărată bijuterie sculptată în lemn. Vrejuri de viță de vie cu struguri, volute și frunze aurii formează decorul colonetelor se încadrează icoanele împărătești, la rându-le încununată de frontoane bogat ornate și aurite.

Cele douăsprezece praznicere sunt despărțite de colonete acoperite cu solzi de frunze verzi, cu capitele compozite.

Evangelisti apar dintr-o galerie de arcade susținute de stâlpi cu decorații perlate în torsadă, iar proorocii ne privesc din medalioane aurite pe margini.

Deasupra se înalță coronamentul compus din crucea răstignirii și cele două molenii încadrate de frunze aurii, iar la bază primesc ca decor un șir de lalele. În cadrul acestui ansamblu se disting ușile împărătești, o îmbinare armonioasă de ornamente aurii traforate în lemn și scene religioase pictate în cartușe sub forma unor inimi. Canatul este roșu cu decor perlat, timbrat de un capitel compozit, cu volute și frunze aurii.

La toată această măreție sculpturală contribuie și pictura icoanelor lucrate în culori vii, bogate, strălucitoare, bine executate portretistic, opera unor meșteri bine pregătiți ai veacului al XVIII-lea, secol de efervescentă creatoare atât în domeniul arhitectural, cât și pictural.

Împletirea măiestriei sculptorilor cu cea a meșterilor zugravi au conferit iconostasului de la Valea Neagră „*un larg respiro de tâmplă dintr-o biserică domnească*”¹⁹

Mai jos de biserică, spre vest, se profilează silueta turnului clopotniță cu cele trei etaje din lemn, cu deschideri pe toate laturile prin care răsună glasul clopotului.

Etajul este amplasat pe parterul realizat din piatră de râu în care se accede printr-o deschidere largă încununată de o arcadă semicirculară înspre est.

Ansamblul monastic de la Valea Neagră – astăzi schit de maici – creat de meșteri populari la cerința ctitorului său – preotul Maței – în veacul XVIII, a rămas și va rămâne o puternică mărturie a unei vechi tradiții vrâncene de a construi lăcașuri de cult din lemn, multe dintre ele adevărate monumente de artă care, la rândul lor, conservă un patrimoniu bogat de bunuri mobile de o inestimabilă valoare istorică, documentară și nu în ultimul rând, artistică.

---

¹⁹ I. Cherciu – **Contribuții la studiul monografic al bisericilor de lemn din Țara Vrancei – Valea Nărujei**, în „Vrancea. Studii și comunicări”, XI, Editura Vrantop, Focșani, 1997, p.222